

deme. Ezekre s más kortörténetileg fontos mozzanatra nézve az eligazodást igen megkönnyíti a negyven lapnyi, nagy gondval készült név- és tárgy-mutató.

A szöveggyűjtemény terjedelme és tárgyi sokfélesége — e szűkre szabott helyen — nem nyújt módot az egyes darabok behatóbb ismertetésére. Pedig igen tanulságos volna megfigyelni, hogyan tükröződik ez iratokban, a változó helyzetek szerint remény és kétség közt hánykódó ellenfelek lelki arculata. Szolgáljon e részben némi mutatóanyagul Széchenyi utolsó hírlapi cikkének néhány, ma sem időszerűtlen mondata. Az 1848 márc. 27-ről keltezett sorok a Pesti Hírlapban jelentek meg s bennük írjuk, az éppen folyamatban levő események hatása alatt, mintegy a közvélemény megnyugtatósára, egy vele azonos elveket valló barátjának azon a kérdésen elmélkedik, hogy *Mi lesz belőlünk magyarokból?* A belső izgalmat nagy önuralommal leplező cikk szerint a gróf «derült lélekkel» így válaszolt: «Mi lenne belőlünk egyéb, mint dicső nemzet, mely hamvaiból kiemelkedve, mikor Egész Európa bomladozik, az emberiség díszére úgy fog állani most a rend, béke és szabadság fölött őrt, valamint hajdanta a kereszténységnek volt védőfala . . . Most hazánkban igazi baj csak az által keletkezhetik, ha a minisztérium szava elhangzik. Uj rendnek kell keletkezni. Sok érdek meg van sértve. Számptalan egyed hely és kenyér nélkül teng. Mind ezt rendezni, mind erről provideálni kell. Ugy de ahhoz idő szükséges s mindenek fölött egybehangzó concentricus működés. Kiki tehát állja saját helyét becsületesen s önmegtagadással; ne adjon minden criticának hitelt: de inkább gondolja magát belé azon nehézségekbe, mellyeket legyőzni kell». Ime a köztudat s a valóság szerint is állandó idegizgalomban élő Széchenyinek a lázas napokban oly feltűnően

nyugodt hangja, mely mögött azonban — főképp a cikk egészét ismerve — könnyű észrevenni a felelős államférfiú hivatásszerű magatartását. Különben talán ez az adott helyzethez igazodás sem meglepő annál a férfiúnál, akit saját vallomása szerint: soha nem indított a politikában egyéb, mint ügyszeretet és faji hűség; s aki állítólag így imádkozott: Óh Isten, ne hagyj veszni puha ágyban, vagy meleg kályha mögött, de (ha csak lehet) honunkat szolgálva «hámban».

Egyéb vonatkozásban nézve a kötetet, említésre méltó még a szöveggéközlést megelőző monografiaszerű bevezetés, mely a Széchenyi-irodalom eredményeinek fölhasználásával, de legfőképpen a szerzőnek, Viszota Gyulának saját kutatásai alapján bő részletességgel tárgyalja a két államférfiú ellentétének sokat vitatott kérdését. Igazában többet nyújt, mint amennyit tőle az adott esetben várunk, mert a «legnagyobb magyar» sorsát a hírlapi harcok *utáni* időkben is nyomon kíséri, sőt a döblingi tartózkodás indokolt voltát külön tanulmányzerű fejezetben, az adatok egész sorával bizonyítja be.

A bevezetésnek e minden részletében aprólékos gondval kidolgozott szakasza szép példája annak a nagy tárgyszeretnek, mely a tudós szerzőnek a Széchenyi-irodalom terén több mint harminc évre terjedő munkásságát jellemzi s amelynek éppen a jelzett területen a magyar tudomány nem egy becses megállapítást köszön.

V. M.

Kigyúló csillagok. (Történelmi elbeszélések a hős magyar ifjúságról. Szerkesztette *Gramantik* Margit.) Az elbeszéléseknek ez a gyűjteménye nemcsak irodalmi értékénél fogva jelentős, de nevelő, tanító, példázó hatásánál fogva is, mert megőrökíti számunkra a magyar történelemnek azon lapjait, amelyekre a kiskorú hősök nevét je-

gyezték fel. Eddig azt tartottuk, hogy vitéznek, hősnek lenni férfias tulajdonság. Ez a könyv, amelynek minden elbeszélése a valóság adatain épült fel, csupán művészi köntösét szőtte kiváló írók fantáziája, azt bizonyítja, hogy a magyar fiúk ép olyan férfiak tudnak lenni, mint amilyenek apáik, elődeik voltak. *Gömbös* Gyula honvédelmi miniszternek a könyv elejére iktatott pregnáns emléksorai azt mondják: Azok az ifjak, akikről ezt a könyvet írták, csak méltóknak bizonyultak azokhoz az őseikhez, akik vitézséggel szereztek és tartották meg az országot számukra. A szerkesztő előszava szerint pedig: A trianoni jelenben a nagy magyar jövő ígéretei ők: a magyar ifjúság e névszerint megnevezhető ifjú hősei s velük együtt a magyar ifjúság névtelen hőseinek egész tábora.

Ha végigolvassuk ezeket az elbeszéléseket, amelyeknek egyike-másika valóságos kis remeke az írásművészetnek, önkéntelenül is felülemelkedünk a lehangoló szomorúság fogva tartó érzésén, amelyet a sok, sok fiatal áldozatra való gondolat idéz fel bennünk, és heroikus láz ver könnyeket a szemünkbe, lelkünk megtelik csodálattal és áhitattal. Hiszen voltaképpen gyerekekről van szó, akik az iskola padjairól kerültek a forgatagba, akikből a rendkívüli alkalom váltotta ki a szunnyadó, ősi tulajdonságokat, és önként vállaltak szenvedést, mártíromságot, halált, hogy szolgálatot tessenek áldozatukkal hazájuknak, a haza jövőjének. És a jövőre gondolva, félre kell tennünk minden fájdalmat, minden könnyet. Bizonytalan emberi létünk mi másra is szolgálhatna, mint a jövő élet fölépítésére? Életünkben, halálunkból mindig új emberek, új nemzedékek: a jövő táplálkozik. És a jövőnk talán soha nem volt olyan fontos, mint ma, bilincsbbe vert jelenünkben, amelyet megállítani és megváltoztatni majd talán csak azok fognak, akik most, ennek és más hasonló

irányú könyvnek a példázatain nevelődnek fel.

A kitűnően szerkesztett könyvnek, amely céltudatos tagoltságban sorakoztatja elének a történelmi mult pompás képei után a közelmult világháborúnak, majd a forradalomnak, az ellenforradalomnak és a megszállásnak kimagasló fiatal hőseit, legérdekesebb fejezeteit két asszony-író szolgáltatotta. *Tormay* Cecil kristályosan tiszta írásművészete, a ludovikások balsikerű ellenforradalmi zendülését megrendítő átérzéssel vetíti elének, *Niamessny* Mihályné pedig a temesvári levante-pörről, amelynek tragikusan elhunyt fia volt a főhőse, közli kiadandó naplójának egy részét. Kivülök Bodor Aladár, Gáspár Jenő, Gyallay Domonkos, Komáromi János, Maróthy Jenő, Török Sándor és mások jegyezték felejthetetlen történeteket a hősi magyar ifjúságnak csodálatos nagyságáról ebbe a nagy jövőre érdemes könyvbe. (—)

Tabéry Géza: Vértorony. (Athe-naeum.) — Tabéry az elsők közt ismerte föl az elszakított Erdély írói föladatait és lehetőségeit s azóta is vezéralakjai közé tartozik az ott fölserdült irodalomnak. Nem könnyen találánánk még valakit, aki nála több illetékességgel bocsáthatta volna közre e hősi serdülés *Emlékkönyvét.* (1930.) Szóba kerül ebben a színes, gazdag füzetben a történelmi regény erdélyi reneszánsza is, amelyet jórészt a kényszer hozott létre: az író a mult kosztümeibe burkolja a ma kínjait, hogy veszély nélkül elpanaszolhassa őket. Tabéry szerint a főcél: «devetkőztetni a históriából mindazt, amit a politikum rápatinázott». De akaratlanul elárulja, hogy a tárgyilagos átértékelésen kívül agitatív célja is van, mikor a történelmi regényíró munkáját a «gyakorlati küzdelem fanatikusaival» állítja párhuzamba erkölcsi bátorság szempontjából.